

SUOMEN
HISTORIALLINEN
SEURA

**J
ä
s
e
n
l
e
h
t
i**

4 / 2003

SUOMEN HISTORIALLINEN SEURA

SEURAN TOIMISTO

Tieteiden talo, Kirkkokatu 6, 00170 Helsinki

puh: (09) 228 69 351

faksi: (09) 228 69 266

Sähköposti: shs@histseura.fi

Kotisivu: <http://www.histseura.fi>

Toiminnanjohtaja Julia Burman, varmimmin ke 16-17 ja to 10-12

SEURAN HALLITUS 2003

Prof. Pauli Kettunen, esimies

Prof. Markku Hyrkkänen

Dos. Mervi Kaarninen

Dos. Kimmo Katajala

Dos. Esko M. Laine

Dos. Tuomas M. S. Lehtonen

Dos. Pirkko Leino-Kaukiainen

Dos. Katariina Mustakallio, varaesimies

Prof. Ilkka Nummela

Prof. Hannu Salmi

Suomen Historiallinen Seura on alan tieteellinen keskusseura Suomessa. Seura järjestää esitelmä- ja seminaaritilaisuuksia sekä kansallisia ja kansainvälisiä konferensseja sekä hoitaa alan kansainvälisiä suhteita. Jäseninä on noin 900 tutkijaa ja harrastajaa. Jäsenmaksu on 22 euroa vuodessa (opisk. 18,-). Jäsenet saavat maksutta jäsenlehden sekä 20-30 % alennusta seuran omista sekä monien lähitieteiden seurojen julkaisuista Tiedekirjassa (Kirkkokatu 14) ja SKS:n kirjamyymälässä (Hallituskatu 1). Verkkokirjakauppaan on linkki Seuran kotisivuilta (www.histseura.fi), tilausta tehdessänne kertokaa olevanne Seuran jäsen! Historiallisen Aikakauskirjan tilausmaksu on Seuran jäsenille 26 euroa.

Jäsenhakemuslomake on helpointa täyttää internetissä Seuran kotisivuilla osoitteessa www.histseura.fi. Lomakkeita voi tilata myös seuran toimistosta.

Historian valta

Historiantutkijat ja –opettajat kohtasivat jälleen kerran Historian päivillä. Helsingin yliopiston tiloissa 25.-26.10.2003 järjestetyn tapaamisen teema oli ”Historian valta – vallaton historia”.

Historian valtaa jäljitettiin alustuksissa ja keskusteluissa kolmelta tasolta. Ensiksikin valtaa käsiteltiin historiantutkimuksen kohteena, inhimillisen toiminnan ja yhteiskunnallisten suhteiden ulottuvuutena, joka on tärkeä yhtä hyvin antiikin ajan perheen kuin EU:n perustuslain käsittelyssä. Toiseksi tarkasteltavana oli historiantutkimuksen ja historianopetuksen instituutioihin – kouluun, opettajien ja oppilaiden suhteisiin, ylioppilastutkintoon, oppimateriaalin tuottamiseen – liittyvä valta. Kolmannella tasolla oli kyse historiasta valtana.

Historia valtana koskee alan tutkijoiden ja opettajien toiminnan perusteita. Historia elää vahvasti huolimatta siitä, että katkoksen ja ennakoimattomuuden on sanottu hallitsevan ihmisten kokemuksia. Mennyt on läsnä nyky maailmassa monin tavoin: politiikassa, taloudessa, kirjallisuudessa, elokuvassa, viihteessä, turismissa, tavoissa joilla Suomi tai Karkkila kohottavat profiliaan kilpailukykyisinä suorituspaikkoina. Historian julkinen läsnäolo kietoutuu monin tavoin myös yksityisten kokemusten tulkitsemiseen, perinteiden välittämiseen, siihen mitä ja miten muistamme.

Tutkijan ja opettajan on kestävä tontta perustaa toimintansa oletukselle, että ihmisten historiatietoisuus muodostuisi vain historiantutkimuksen tuloksista historianopettajien sekä tutkimuksen kansantajuistajien välityksellä. On entistä helpompi havaita, että historiantutkimus ja –opetus ovat vain osa historiankuvien tuottamisen, välittämisen ja vastaanottamisen kenttää. Tutkijat ja opettajat joutuvat pohtimaan toimintansa merkitystä tällä kentällä.

Tutkijoiden ja opettajien tehtäviä määritellään osaltaan ns. historiakeskusteluissa, joita tätä nykyä käydään lukuisissa eri maissa kansallisiksi traumaiksi katsotuista teemoista. Tämä on tärkeä ja mielenkiintoinen ilmiö maailmassa, jossa kansallisten näkökulmien on väitetty väistyneen globaaliuden tieltä. Se oli esillä Historian päivien loppupaneelissa, jossa keskusteltiin kysymyksestä ”Voidaanko menneisyyden kanssa tehdä tiliä?”.

Suomalaistenkin historioitsijoiden perusteluissa omalle työlleen on noussut vahvasti esille näkemys, jonka mukaan meitä kollektiivina, kansakuntana, jäytävät monet traumat. Historioitsijan tehtävänä on laatia diagnoosi, saattaa potilas tietoiseksi sairaudestaan ja parantaa kipeitäkään keinoja kaihtamatta. Julkisessa keskustelussa ovat korostuneet erityisesti ne vauriot, jotka syntyivät, kun Neuvostoliitto pääsi tai päästettiin sekaantumaan Suomen sisäisiin asioihin. Moni historioitsija haluaa toimia Kekkonen hengessä mieluummin lääkärinä kuin tuomarina, mutta julkista tilausta on myös rikostutkijan, syyttäjän ja tuomarin tehtäviin.

Suomalaista menneisyyskeskustelua, kuten vastaavia keskusteluja muuallakin, voidaan tarkastella paitsi niiden konkreettisten kiistanaiheiden kannalta myös yleisemmästä näkökulmasta, historiantutkimuksen lähestymistapojen kannalta. Kolme historiantutkimuksen lähtökohtiin vanhastaan liittynyttä ajatusta on osoittanut elinvoimansa näissä keskusteluissa. Ensinnäkin historiantutkijan oletetaan kykenevän selvittämään, miten asiat oikeastaan olivat. Toiseksi hänen tutkimuksensa on määrä palvella kansallista tehtävää. Kolmas vahvasti omaksuttu lähtöajatus on kansallisvaltion ja kansakunnan luonne historiallisena toimijana. Nämä ajatukset ilmenevät historiantutkijoihin kohdistetuissa odotuksissa vahvemmin ja varauksettomammin kuin heidän omissa argumenteissaan. Kuitenkin odotusten ajatusmalleilla on taipumus sisäistyä historioitsijoiden tapoihin perustella työtään, semminkin kun (myös) he ovat itse aktiivisesti luomassa työlleen sosiaalisia tilauksia.

Historian läsnäolo on kuitenkin haasteellisempi ongelma kuin myyttien rikkomisen ja traumojen parantamisen ohjelma olettaa. Tämän ongelman yhteydessä korostuu metodologisen ohjeena, että tutkijan olisi pyrittävä tarkastelemaan omaa kulttuuriaan vieraana kulttuurina ja kyettävä ottamaan etäisyyttä siihen keskusteluun, johon hän osallistuu. Näin tulee tärkeäksi tutkia historian läsnäolon vaihtelevia ja muuttuvia tapoja. Voimakkaassa kasvussa onkin Suomessa samoin kuin muualla Euroopassa kaiken sen tutkiminen, mitä kutsutaan hieman eri asioita painottaen historian julkiseksi käytöksi,

historiapolitiikaksi ja historiakulttuuriksi. Se, että menneen tulkitseminen ja merkityksellistäminen asetetaan historiantutkimuksen kohteeksi, ei kuitenkaan tarkoita vain erityisen aihealueen raivaamista ja rajaamista. Se merkitsee myös, että tutkittaessa politiikkaa tai mitä tahansa inhimillistä toimintaa otetaan huomioon, että siinä on suhteutettu toisiinsa kokemusta ja odotusta sekä luotu menneen ja tulevan tulkintoja.

Tieto, myös se tieto, jota kutsumme historiaksi, on valtaa. Olipa historiallinen tieto sitten uskomuksia tai tutkimuksellisesti perusteltuja käsityksiä, se avaa tai sulkee, laajentaa tai kaventaa inhimillisen toiminnan näköaloja. Vuoden 2003 Historian päivien otsikkoteeman jälkiosa – vallaton historia – voidaan ymmärtää viittauksena nöyryyteen, jota historiantutkijalta ja –opettajalta vaaditaan vaikutusmahdollisuuksiensa suhteen, mutta myös ilmauksena riemusta, johon historiantutkijalla ja –opettajalla on aihetta silloin, kun hän pystyy antamaan välineitä kyseenalaistaa itsestäänselvyksiä ja siten vaihtoehdottomuuden valtaa.

Elämänkaaren historia -esitelmäsarja syksyllä 2003

Ma 24.11.2003 klo 18.00 **Dos. Panu Pulma:** *Lapsuus*
Tieteiden talo (Kirkkokatu 6, Helsinki)

Ma 8.12.2003 klo 18.00
Professori Matti Klinge: *Suurmieselämäkerta esimerkin valossa*
Kansallisarkisto, Café Hausen (Rauhankatu17, Helsinki)
Glögitarjoilua!

Vapaa pääsy.
Tervetuloa!

Uusi kunniajäsen ja muita Seuran uutisia

Suomen Historiallinen Seura piti vuosikokouksensa 7.11.2003. Tänä vuonna kokous oli tavanomaista juhlavampi, sillä arkisten hallituksen uusien jäsenten valinnan ja budjetin lisäksi oli muutakin ohjelmaa. Nyt valittiin uusi esimies; nykyinen, erovuorossa oleva esimies prof. Pauli Kettunen piti juhlaesitelmän *Suomalaisen 'yhteiskunnan' historia*; Seuran tutkijajäsenelle Oiva Turpeiselle luovutettiin Tasavallan Presidentin avoin kirje, jossa myönnettiin FT Turpeiselle professorin nimi ja arvo; kutsuttiin uudet tutkija- ja kirjeenvaihtajajäsenet sekä pitkästä aikaa myös yksi uusi kunniajäsen.

Suomen Historiallinen Seura kutsui kunniajäsenekseen Seuran tutkijajäsenen, professori Matti Klingen.

Professori Matti Klinge on kansainvälisesti arvostettu historiantutkija, joka on avannut uusia näkökulmia Suomen ja Euroopan historiaan. Vanhoja tulkintoja kyseenalaistavilla, laajaan humanistiseen oppineisuuteen perustuvilla tutkimuksillaan hän on vaikuttanut vahvasti historia-alan keskusteluihin. Taitavana ja tuotteliaana esseistinä hän on vaikuttanut historiallisen ja humanistisen sivistyksen hyväksi yliopistoyhteisöä paljon laajemmissa piireissä.

Helsingin yliopiston historian ruotsinkielisen oppituolin haltijana Matti Klinge oli vuosina 1976–2001. Professori Klinge on työskennellyt monin tavoin suomalaisen historiantutkimuksen toimintaedellytysten ja tunnetuksi tekemisen puolesta. Hän on toiminut aktiivisesti Suomen Historiallisessa Seurassa hallituksen jäsenenä ja esimiehenä (1980) sekä eri toimikuntien ja jaostojen puheenjohtajana ja jäsenenä. Hän toimi pitkään Kansainvälisen historiatieteen toimikunnan CISH:n Suomen osaston puheenjohtajana. Seuran tutkijajäsen hän on ollut vuodesta 1969. Suomen Historiallinen Seura käynnisti vuonna 1993 Suomen Kansallisbiografia -hankkeen. Professori Klinge on tämän kansallisen suurprojektin päätoimittaja.

Tutkija- ja kirjeenvaihtajajäsenet

Seura voi kutsua tutkijajäsenekseen arvostettuja suomalaisia historiantutkijoita ja kirjeenvaihtajajäsenekseen sellaisia ulkomaisia tutkijoita, jotka toiminnallaan ovat edistäneet suomalaista historiantutkimusta, Suomen historian tutkimusta tai tukeneet suomalaisia historiantutkijoita. Nyt kutsuttiin uusiksi tutkijajäseniksi dos. Agneta Ahlqvist, dos. Pasi Ihalainen, dos. Henrik Knif, prof. Juhani Koponen, dos. Maiju Lehmijoki-Gardner, dos. Marko Lehti ja dos. Antero Tammisto. Kirjeenvaihtajajäseniksi kutsuttiin prof. Eva Cantarella, prof. Eileen Boris ja Dr. Aleksandr Rupasov.

Muutokset hallituksessa

Hallituksesta erovuoroisina olivat tamperelaiset dos. Mervi Kaarninen ja dos. Markku Hyrkkänen sekä turkulainen prof. Hannu Salmi. Heidän tilalleen valittiin dos. Christian Krötzl ja dos. Marjaana Niemi (molemmat Tampereen yliopiston dosentteja) sekä Turun yliopiston Suomen historian professori Kirsi Vainio-Korhonen. Uudeksi esimieheksi valittiin dos. Katariina Mustakallio, ja prof. Pauli Kettunen valittiin hallitukseen Mustakalliolta vapautuneelle paikalle.

Muuta

Seuran vuosijäsenmaksuun on ollut jo useamman vuoden korotuspaineita ja nyt päätettiin, että vuosijäsenmaksuksi tulee 22 euroa, opiskelijahinta on 18 euroa. Tämä helpottaa vastaisuudessa postituksia: nyt tänä vuonna joudutaan lähettämään vuosijäsenille HARK postiennakolla postimaksujen takaisin saamiseksi. **Ne vuosijäsenet, jotka haluavat saada ilmaisen HARK 117, O.W.Kuusinen ja taistelu Stalinin perinnöstä, toim. Timo Vihavainen, voivat hakea sen Tiedekirjasta 15.1.2004 mennessä. Pyydettyä kirjaa lähetetään postiennakolla (n. 6 euroa) eli olkaa ystävällisiä ja ilmoittakaa asiasta toimistoon. (09- 228 69351, shs@histseura.fi)**

Ensi vuoden toiminnan päälinjat hyväksyttiin toimintasuunnitelmassa, josta lyhyt versio on seuraavalla aukealla. Vuodelle 2004 on runsaasti uusia haasteita, ja esitelmien ja seminaarien tiedot tulevat Seuran nettisivuille sekä jäsenlehtiin, kun ohjelmaryhmä on niiden aikataulut saanut viimeisteltyä. Muistutan tässä yhteydessä jäsenistöä siitä, että ehdotuksia Seuran toiminnan kehittämisestä ja esitelmien aiheista otetaan mielellään vastaan. Toiminnanjohtaja on toimistossa nimenomaan siksi, että jäsenistö voisi ottaa häneen yhteyttä!

Otteita Suomen Historiallisen Seuran toimintasuunnitelmasta v.2004

Esitelmä- ja muut yleisötilaisuudet

- Seura järjestää itse sekä yhteistyössä muiden kanssa esitelmätilaisuuksia lukukausien aikana. Mm. Suomi - Viro -seuran kanssa yhteisseminaarin.

Tutkimus- ja julkaisutoiminta

- Suomen historiallisen bibliografian toimitustyö, josta Seura on vastannut 1920-luvulta alkaen, jatkuu kirjastonhoitaja Kirsti Antinin johdolla. V. 2003 alkanutta dynaamisen verkkojulkaisun toimittamista yhteistyössä Helsingin yliopiston kirjaston kanssa jatketaan.

- Suomen maatalouden historia -projekti jatkuu toimituskunnan puheenjohtajan prof. Viljo Rasilan johdolla. Kirjasarjan toinen osa ilmestyy keväällä 2004, kolmas osa syksyllä.

- Julkaisutoiminta on yhteistyössä Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kanssa.

- Seura on tehokas suurteosten tuottajana ja projektien hallinnoinnissa ja valmistelee uusia kansallisen profiilin kannalta tärkeitä hankkeita.

Historia-alan lehdet

- Historiallinen Aikakauskirjan julkasemisesta Seura vastaa yhdessä Historian Ystävien Liiton kanssa.

- Ennen & Nyt Internet-lehden yhtenä julkaisijajärjestönä Seura osallistuu lehden toimittamiseen sekä lehden tueksi perustetun yhdistyksen toimintaan.

- Agricola -tietoverkon ylläpitoon Seura osallistuu myös.

- Seuran omaa jäsenlehteä julkaistaan 4 kertaa vuodessa.

Kotimainen ja kansainvälinen yhteistoiminta

- Seura toimii yhtenä Tilaushistoriakeskuksen taustajärjestönä.

- Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kanssa jatketaan yhteistyötä sekä julkaisutoiminnassa että Kansallisbiografian tiimoilta ja etsitään muita yhteistyömahdollisuuksia, mm. yhteisseminaarien järjestämistä.

- Tieteellisten seurain valtuuskunnan kanssa tehdään yhteistyötä mm. seuraavien Tieteen päivien ja yön suunnittelussa.

- Seuran alaisuudessa toimivat jaokset ja toimikunnat jatkavat toimintaansa, kokoonpanot vahvistetaan kevätkokouksessa. CISH:n maailmankongressiin Sydneyssä 2005 valmistaudutaan.

- Pääosa kansainvälisestä toiminnasta tapahtuu jaostojen kautta. Seura tekee uuden ajanmukaistetun esittelylehtisen toiminnastaan osana tiedottamisen uudistusta. Seura osallistuu 4.–8.8.2004 Nordiska Historikermöte -konferenssiin

Tukholmassa, sekä yhteistyössä Glossa ry:n kanssa Dies mediaevalesin järjestämiseen kesällä 2004 sekä kansainväliseen International Society of Intellectual History –järjestön aatehistorian konferenssin järjestämiseen 27.–31.7.2004 Tieteiden talolla. Vuoden 2005 Passages from Antiquity to the Middle Ages –kongressia ryhdytään valmistelemaan yhteistyössä Tampereen yliopiston Historian laitoksen kanssa.

Muu toiminta

- Seura on aloittanut tiedotuksen uudistamisen. Vuonna 2004 on tavoitteena saada ajanmukaiset esittelylehtiset Seuran toiminnasta ja uusia myös Internet-sivut, sekä siirtyä sähköpostin tehokkaampaan käyttöön jäsentiedotuksessa. Tarkemmin asioista tiedotetaan niiden tullessa ajankohtaiseksi sekä Seuran Internet-sivuilla www.histseura.fi että jäsenlehdessä, ja lisätietoja saa kysymällä Seuran toimistosta. Jäsenistön sähköpostiosoitteita ryhdytään keräämään ja jäsenistöä pyydetään lähettämään sähköpostiosoitteensa Seuran toimistoon (shs@histseura.fi).

**Kevään ensimmäinen esitelmätilaisuus on
ma 23.2.2004 klo 18. Vapaa pääsy. Tervetuloa!**

Elävää historiaa Historian päivillä 2003, 1700-luvun tyyliin dos. Esko M. Laineen johdolla. Kirjurit valmiina tervehdyksen ja todistusten kirjoittamiseen. Herra oppinut keskittyy ja odottaa lukusille uskalikkoja.

Mitä on ”tilinteko menneisyyden kanssa”?

Viime aikoina on toistuvasti vaadittu ”tilintekoa menneisyyden kanssa” ja puhuttu jopa ”kansakunnan pesänselvityksestä”. Mistä keskustelussa on kysymys? Vaatimus menneisyyttä koskevasta tilinteosta herättää ainakin neljä jatkokysymystä: 1) kuka sitä vaatii, 2) miksi sitä vaaditaan, 3) mikä on menneisyys, jonka kanssa tehdään tiliä, ja 4) mitä on tilinteko? Näiden kysymysten pohjalta voi edelleen kysyä, mitä merkitystä ja mitä seurauksia keskustelulla on.

Tilintekoa ja totuuskomissioita on esitetty ennenkin, mutta keskityn tässä kuluneen vuoden aikana käytyihin keskusteluihin. Kuka nyt vaatii tilintekoa menneisyyden kanssa? Voimakkaimmin keskustelua ovat käyneet journalistit ja poliitikot. Lisäksi osa poliittisen historian tutkijoista on esittänyt samansuuntaisia vaatimuksia. Sen sijaan sosiaali- tai kulttuurihistorioitsijoiden en ole juurikaan kuullut ehdottavan, että menneisyyden kanssa pitäisi tehdä tiliä tai pesänselvitystä.

Miksi tilintekoa menneisyyden kanssa tarvitaan? Vastaus kiteytyy sitaattiin: ”kansakunnan on voitava käydä läpi historiansa kipeätkin vaiheet, jotta tulevaisuuden rakentamiselle luotaisiin optimaaliset edellytykset”. Sitaatissa on kaksi käsitettä, jotka luonnehtivat suomalaista historiakeskustelua olennaisella tavalla. Ne ovat kansakunta ja tulevaisuus.

Ajatus, että kansakunta kävisi läpi historiansa kipeitä vaiheita, osoittaa, että tilinteon vaatijoiden mielissä kansakunta on edelleen historian subjekti. Kansakunta on toimija, joka tekee tiliä ja selvittää kipupisteitään. Mutta mikä on kansakunta? Keitä siihen kuuluu? Kuuluuko siihen EU-tukirajan väärälle puolelle jäävä maanviljelijä? Kuuluuko siihen turvakotiin paennut aviovaimo? Onko maahanmuuttaja osa kansakuntaa?

Tulevaisuus -ulottuvuus on tärkeä, jotta voitaisiin ymmärtää, miksi tilintekoa menneisyyden kanssa on mieltä vaatia. Seppo Hentilä kuvaa osuvasti historiantutkimusta: ”Kulloinenkin nykyaika, oma aikamme, tulkitsee menneisyyttä huomisen tarpeita varten vaikuttaakseen huomisen politiikkaan. Historian tärkein vaikutusulottuvuus onkin tulevaisuus.” Tämän ymmärtäminen auttaa ymmärtämään, miksi kysymys menneisyyden epäkohdista on monille tärkeä ja ajankohtainen. Kyse on halusta vaikuttaa huomisen politiikkaan.

Mikä on menneisyys, jonka kanssa tehdään tiliä? Eri aikoina puhutaan eri kysymyksistä. Viime aikoina tilitettäväksi menneisyydeksi on noussut ennen kaikkea lähimenneisyys, tarkemmin 1970-luku. Sitä on käsitelty seminaareissa, siitä on kirjoitettu lehtiin ja julkaistu kirjoja. Samalla keskustelu on alkanut näyttäytyä vahvasti normittavana: näin määritetään, mitkä ovat tärkeitä kysymyksiä. Nyt on tehtävä tiliä ulkopoliittikan, suomettumisen, stalinismin ja taistolaisuuden kanssa. Ylipäättään menneisyys on jotain, joka on väärin tehtyä. Seurauksena voi kuitenkin olla hyvin lyhyt ja ohut poliittinen historia, joka on enemmän politiikkaa kuin politiikan historiaa.

Mitä on tilinteko? Ajatus, että menneisyyden kanssa voidaan tehdä tiliä, sisältää oletuksia historiallisen tiedon luonteesta. Kun vaaditaan, että ”totuus on saatava esiin”, totuus tuntuu jo valmiiksi olevan vaatijan puolella. Totuutta ei ymmärretä päätelmäksi, joka vaatii perusteluja. Samalla ajatukseen tilinteosta liittyy tutkimuseettisiä ongelmia. Vaarana on omien intressien ajaminen, joka pahimmillaan lähenee kostomentaliteettia. Kun puhutaan menneisyyden salaisuuksien ”paljastamisesta”, ollaan vaatimassa nimiä esiin. Kenet minä haluan syytettyjen penkille?

Mitä merkitystä tällä keskustelulla on? Lopputuloksena voi olla älyllisesti epäkiinnostava keskustelu, jossa historian kriittinen potentiaali typistyy yhteen tai kahteen ulottuvuuteen. Tilinteko voi olla purulua, joka kääntää huomion pois kipeistä ongelmista. Kun jahtaamme menneisyyden peppureita, emme kiinnitä huomiota tuloerojen kasvuun, köyhyyden lisääntymiseen, syrjäytymiseen tai naisiin kohdistuvaan väkivaltaan, vain joitain esimerkkejä mainitakseni.

Menneitä epäkohtia ei toki pidä kieltää eikä niiltä tarvitse ummistaa silmiä. Kyse on siitä, miten menneisyyden kanssa koetetaan tulla toimeen. Tilinteko on eri asia kuin se, miten vaikeastakin menneisyydestä on yritettävä selviytyä. Tilinteossa on mukana kovin vähän ymmärrystä, mutta historiantutkimuksen tehtävä on asioiden tekeminen ymmärrettäväksi. Tutkimus on tulkintaa, ei paljastuksia – ei ainakaan ensisijaisesti.

Historiantutkijoita on rinnastettu tuomareihin ja lääkäreihin. Joskus historiankirjoittajat yrittävät olla syyttäjiä tai puolustusasianajajia. Mikään vertaus ei ole oikein osuva. Olen mieluummin tutkija, joka toimii kuin sosiaalityöntekijä: on ymmärtävä ja ankara samaan aikaan. Historiantutkimuksen sosiaalisuutena voin todeta, että ”olet sössinyt asiiasi pahasti, nyt pitää katsoa, miten pääset eteenpäin”.

Historian päivien paneeli: *Voidaanko menneisyyden kanssa tehdä tiliä?*

Sirpa Kähkönen, Pirjo Markkola, Pauli Kettunen, Kevät Nousiainen, Jukka Relander ja Hannu Taanila.

Tervetuloa Suomen kirkkohistoriallisen seuran esitelmätilaisuuksiin:

Kuukausikokous 1.12.2003 klo 18.15 Säätösalissa. **Do. Riho Saard** kertoo Suomalais-venäläisten teologisten oppineuvottelujen syntyhistoriasta.

Vuosijuhlaesitelmä 19.1.2004 klo 18.15 Säätösalissa. **TT Ilkka Huhdan** aiheena on Raamattubisnes kirkkopolitiittisena kysymyksenä 1945. Vuosijuhlissa julkistetaan seuran uusi logo ja kotisivut.

Kuukausikokous 2.2.2004 klo 18.15 Säätösalissa. **Prof. Juha Pentikäinen** valottaa Lars Levi Laestadiusen mytologian vaiheita ja antia kirkkohistorian kannalta.

Suomen kirkkohistoriallisen seuran uutuskirjoja:

Tapani Innanen: *Teologiksi nuorena tasavallassa. Suomalaisten teologian ylioppilaiden rekrytoituminen, opiskeluaika ja valmistuminen teologiprofession murroksessa 1918-1929.* Suomen kirkkohistoriallisen seuran toimituksia 190. Helsinki, 2003. 358 s. Hinta: 25 euroa.

Suomen kirkkohistoriallisen seuran vuosikirja/Finska kyrkohistoriska samfundets årsskrift 92. 2002. Helsinki, 2003. 350 s. Hinta: 30 euroa.

TIEDEKIRJA , Kirkkokatu 14, Helsinki, tiedekirja@tsv.fi

Anninkaisesta alkaen – Kansallisbiografian naiset

”Tyttö syntyi, tyhjä syntyi. Poika syntyi, perijä syntyi.” Näin näppärästi vanhan kansan viisaus tiivistyi kahdeksaan sanaan. Tyttö syntyi, tyhjä syntyi.

Vanhin tunnettu suomalaista naista koskenut lainsäädäntö oli samoilla linjoilla. Keskiaikaisen juridiikan mukaan aikuinen mies sai päättää omasta elämästään täytettyään 15 vuotta. Naisen laita oli toisin, sillä naimaton nainen oli ikävuosistaan riippumatta lapsen ja mielipuolen lailla holhouksen alainen. Naimattomalla naisella oli naittaja, aina isä jos tämä eli ja isän kuoltua lähin miespuolinen sukulainen, päättämässä sukujen välisestä naimiskaupasta, kirjaimellisesti kaupasta, tytön omaa tahtoa kysymättä. Naitettuna aviovaimo oli miehensä edusmiehisyysalainen. Mies hoiti kaikki asiat perheestä ulospäin. Keskiajan lainsäädäntö loi pohjaa näppärälle 1800-luvun sanonnalle: ”Miehen koti on maailma, naisen maailma on koti”. Julkisuus kuului miehille, yksityisyys naisille. Naisleskien asemaa laki unohti rajoittaa, mutta heillä oli korkeintaan taloudellista itsenäisyyttä, ei yhteiskunnallista asemaa.

Naisen elämänpiirin rajoittumista vain yksityisyyteen ja perheen piiriin edisti edelleen vuoden 1734 yleinen laki, joka loi pohjan vieläkin vallitsevalle sukunimikäytännölle: ”vaimo seuraa miehensä tilaa ja säätyä”. Vähitellen tilaan ja säätyyn alettiin liittää yhden sukunimen ihanne. Perheellä on maskuliininen päämies, ja naiset määritellään tyttäriksi, äideiksi ja ennen kaikkea vaimoiksi. Nykyajan mainosten suosima ydinperhe – isä, äiti ja pari lasta – pohjautuu vuoden 1734 lakiin. 1800-luvun kielellä tämä ilmaistiin kätevästi: ”Se naisen kunnia on ainaian, työ hiljainen mi tekee kotonaan.”

Vanha juridiikka on kumottu, jo vuodesta 1863, mutta se elää edelleen asenteissa ja tavoissa. Vielä 2000-luvullakin morsiamen isä luovuttaa tyttärensä kirkkohäissä sulhaselle, vaikkei hän sanokaan 1300-luvun sanoja: ”Minä annan sinulle minun tyttäreni, kunniassa ja puolelle vuodetta, lukkojen ja avainten haltijaksi.”

Naishistoriaa on syytetty kurjuustutkimukseksi, mutta ei ole peilin vika, jos kuva on ruma. Suomalaisen naisen asema ei ole aina ollut vahva, vaikka hän saikin poliittisen äänioikeutensa jo vajaa sata vuotta sitten. Päinvastoin, 1800-luvun puolivälissä suomalaisen naisen asema oli Euroopan heikoin.

Vanha juridiikka ja sen luomat asenteet ovat näkyneet erityisesti naisten elämäkertoissa. Kuuluvatko varhaisten naisten elämäkerrat ylipäänsä mukaan, kun kirjoitetaan suomalaista tutkimusta? On esitetty paljon sellaisia näkemyksiä, että koska vanhan ajan naisilla ei ollut omana aikanaan julkista yhteiskunnallista asemaa, heitä ei pidä jälkikäteenkään nostaa esille. On keinotekoisia etsiä naisia, sillä historian kaikki valta ja merkittävät asemat ovat kuuluneet miehille. Naisia pitää ottaa mukaan vasta sitä mukaa, kun he saivat valtaa, siis lähinnä vasta 1900-luvusta.

Pitääkö tämä näkemys paikkansa? Kansallisbiografian mielestä ei tietenkään. Valtiollinen tai muu miehinen valta ei ole ainoa merkittävyyden kriteeri, ei suinkaan. Naiset kuuluvat suomalaiseen elämäkertatutkimukseen, aina keskiajasta asti, vaikkei heistä ole saatavissa yhtä paljon tietoja kuin miehistä. Nykyajan lukijan on hyvä tietää, mitä naisen holhouksenalaisuus ja edusmiehisyys todella merkitsivät. Miten naiset selviytyivät miesten yhteiskunnassa? Kapinoivatko he? Selviytyivätkö he? Miten he yleensä elivät? Pysyivätkö he sivussa?

Kansallisbiografian henkilövalikoimasta on naisia noin 15 %. Pelkästään turkulaisin esimerkein voi osoittaa naisten aseman monipuolisuutta. Anninkainen, ”Turun tyttö, Saaren neiti” kuuluu Kansallisbiografiaan siitakin huolimatta, ettei hänen elämäkertansa voi ajoittaa tarkemmin kuin Hansan valtakaudeksi, noin 1400-luvulle. Hän edustaa itsenäistä ja alistumatonta naistyyppiä sekä tunteensa julkituovaa taiteellista naista.

Toinen selviytyjä Valpuri Innamaa eli 1500-luvulla. Kaikista naisia koskeneista rajoituksista ja peräti neljästä avioliitostaan huolimatta hän hoiti liiketoimintaansa itse, aatelisia vastustajiaan ja Turun maistraattia pelkäämättä. Toisaalta hän joutui käyttämään runsaasti oveluutta ja vetoamaan sääliin; nainen ei voinut menestyä yhtä suoraviivaisesti omalla tahdonvoimallaan kuin mies. Valpuri Innamaan kauppakartano oli Turun sillankorvassa Aninkaisten puolella torin varrella turkisaittoineen ja tuulimyllyineen. Hän oli vuoden 1571 hopeaverossa kaupungin varakkain porvari, joten hän on ansainnut kaupungissa nimikkokatunsa.

Valpuri Innamaalla oli paljon seuraajia. Ruukin patruunessa Elin Såger (1614–1669) on ollut taloushistoriamme merkittävimpiä naisia. Hän syntyi siihen

turkulaistaloon, jossa on nykyään *Aboa vetus et nova* -museon kellareita ja jossa myös Fredrika Tengström, myöhemmin Runeberg, vietti lapsuuttaan. Elin Säger ansaitsi hautapaikkansa Turun tuomiokirkossa aviomiehensä Petter Thorwösten vieressä myös liiketoiminnallaan, ei avioliitollaan.

Alistuneiden naisten elämänkohtaloihin on yleisesti kiinnitetty paljon vähemmän huomiota. Heitäkin on historian mittaan luonnollisesti ollut, mutta heistä tiedetään paljon vähemmän eikä heitä ole pidetty senkään vertaa kiinnostavina kuin miehiä. Filippa Flemingin (K 1579) elämäkerrasta näkyy, millainen kohtalo naisella oli pahimmillaan. Vaikka hän oli Suomen mahtavimman miehen Erik Flemingin ja Hebla Sparren tytär, hän koki onnettoman kohtalon: hänen veljensä Klaus Fleming ei suostunut sisarensa avioliittoon. Perinnönjaossa Filippa Fleming karkotettiin rintamailta Yläneelle.

Naisten elämäkerrat on syytä nostaa esiin myös siksi, että heillä oli merkitystä sukuyhteyksien luojina ja aviomiestensä menestyksen takaajina, vaikka tämä on yleisesti unohdettu ja jätetty tutkimatta. Klaus Fleming, Rautamarski ja Nokinenä, ei ollut mikään suomalainen aatelismies vaan äitinsä Hebla Sparren kautta puoliruotsalainen ylimys. Hebla Sparre (K 1570) ansaitsee omankin elämäkertansa; hän rakennutti Siuntion Suitian, vaikka Helsingin yliopisto muistaa linnan esitteissään ainoastaan aviomiestä Erik Flemingiä.

Eräässä mielessä naiset pysyivät syrjässä ja sivussa: heitä on turha hakea vanhempien aikojen virkamiesten tai oppineiden piiristä. Turun piispoissa ei ole ollut yhtään naista, ei liioin Turun akatemian professoreissa. Taiteissa naisten asema oli vuosisatoja toisarvoinen, eräänlaisena poikkeuksena taidemaalari Margareta Capsia (1682–1759). Naiseudestaan huolimatta hän kelpasi maalaamaan alttaritauluja ja piispojen muotokuvia, mutta palkkiot kuittasi aviomies Jakob Gavelin. Tämä oli täysin lakisääteistä, olihan aviomies vaimonsa edusmies. Margareta Capsia huolehti myös tuomiokirkon öylättien leipomisesta. Miestaiteilijat eivät eläneet näin käytännönläheisesti.

Kansallisbiografiassa on 6 000 elämäkertaa. Sen luoman aineiston perusteella vanhaa sananpartta pitäisi uudistaa. Poikiin sopii kyllä perijän syntyminen, vaikkakin kehitys vei usein kolmivaiheista sukupolvea: perustaja - perijä - pilaaja. Tyttöjen kohtaloksi sopisi tyhjyyttä paremmin heidän arkisen elämänsä todellisuutta kuvaamaan, sekä perheiden että koko yhteiskunnan kannalta uusi määritelmä: tyttö syntyi, turva syntyi.

Hyvät Seuran jäsenet,

Seuran uutisia on jo käsitelty muualla tässä lehdessä, mutta vielä muutama ajatus Seuran toiminnasta. Ensimmäiseksi pari käytännön asiaa. **Pyydän pääkaupunkiseudulta vuosijäseniä hakemaan oman kappaleensa HArk 117: O.W.Kuusinen ja taistelu Stalinin perinnöstä, toim. Timo Vihavainen Tiedekirjasta 15.1.2004 mennessä** sekä niitä, jotka eivät voi hakea, mutta haluavat saada kyseisen kirjan, ilmoittamaan siitä minulle. Kirja lähetetään postiennakolla eli postimaksu saadaan näin takaisin, ja maksu on 6 euroa.

Tavoite on saada osa tiedotuksesta siirrettyä paperista sähköiseen muotoon, eli **pyydän jäseniä lähettämään minulle sähköpostiosoitteensa listaa varten.**

CISHin Sydneyn 2005 kongressista kiinnostuneita pyydän tutustumaan CISHin tiedotteeseen <http://www.cish.org/> Sieltä löytyvät myös organisaattoreiden yhteystiedot ja ohjelman tarkennuttua myös varsinainen ohjelma.

Syksyn suur tapahtuma oli Historian päivät 2003. Lämmin kiitos kaikille sen järjestämiseen ja onnistumiseen osallistuneille. Päivien monipuolinen ohjelma herätti suorastaan valinnanvaikeutta. *Eino Jutikkala –luennon* piti dos. Ulla-Maija Peltonen, ja akateemikko Jutikkala kunnioitti sitä läsnäolollaan. Dos. Peltosen esitelmä *Muistaa vai unohtaa? Vuoden 1918 vaikea historia* oli tärkeä puheenvuoro muistamisen tärkeydestä ja eri osapuolien ymmärtämisestä. Suomalaisten vaikea historia nousi osaksi yleismaailmallista ongelmaa, joka on yhteydessä yhteiskuntapoliittisiin ja kulttuurisiin muutoksiin: miten suurten joukkotuhojen ja sisällissotien uhrien, niin voittajien kuin häviäjienkin puolelta, muistoja tulisi ylläpitää ja traumoja purkaa? Mitä sisällissodista tulisi muistaa ja miksi?

Mielenkiintoista oli tutustua kirjaesittelyihin ja Kymenlaakson historiallisten karttojen digitointihankkeeseen, ja luonnollisesti historia-alan tärkeimmät lehdet, Historiallinen Aikakauskirja sekä Ennen ja Nyt Historian Tietosanomat Internet-lehti olivat Historian päivillä mukana. Sunnuntaina Porthaniaa piristivät mm. 1700-luvun lukuset ja rautakautisen elämänmuodon esittely. Päätössanoissa rehtori Harri Rinta-aho muistutti koulujen tuleville historiantutkijoille antaman alkukasvatuksen merkityksestä ja kouluopetuksen ja historiantutkimuksen

kohtaamisen tärkeydestä. Olen vahvasti samaa mieltä siitä, että jos kouluissa historianopetus heikkenee, se ei ole tutkijoidenkaan edun mukaista. Mielestäni yhteiskunnallemme on etua kansalaisten mahdollisimman laadukkaasta historiatietämyksestä, ja ilman kiinnostunutta yleisöä ja innostuneita opiskelijoita tutkimuskin on vaarassa näivettyä. Yhteistyö tutkijayhteisön ja historianopettajien välillä on arvokasta.

Syksyn kiintoisa Elämänkaaren historia -esitelmäsarja jatkuu. Dos. Panu Pulma kertoo lapsuuden historiasta 24.11. klo 18.00 Tieteiden talolla ja prof. Matti Klinge suurmieselämäkerroista ma 8.12. klo 18.00 Kansallisarkiston Café Hausenissa. Tarjolla on glögiä. Lämpimästi tervetuloa!

Syyskausi on kääntymässä talveksi ja seuraava Jäsenlehti ilmestyy vasta ensi vuonna. Rauhallista joulunodotusta!

Tieteiden talolla 12.11.2003

Julia Surman

Puh. 09- 2286 9351
shs@histseura.fi

– FAKTUAALINEN ON AINA AKTUAALISTA –

Suomen tieteen vaiheet

Toim. Päiviö Tommila & Aura Korppi-Tommola

Tieteellisten seurain valtuuskunta & Yliopistopaino, Helsinki 2003, 324 s. Hinta 33 €

Suomen tieteen vaiheet on Suomen tieteen ja tutkimuksen historian yleisesitys keskiajalta 2000-luvun alkuun. Teos kertoo jokaisen aikakauden ja jokaisen tutkijapolven pyrkimyksistä vastata kysymyksiin ihmisen, yhteiskunnan ja luonnon olemuksesta. Kirjoittajina on 28 oppihistorian asiantuntijaa.

***Arkistot kuntoon. Tieteellisten seurojen arkistokäsikirja –
Arkivhandbok för de vetenskapliga samfundet***

Toim. Marja Pohjola & Petra Hakala

Tieteellisten seurain valtuuskunta, Vaasa 2003, X + 110 s. Hinta: 13,5 €

Tieteellisten seurain valtuuskunnan, Kansallisarkiston ja Svenska litteratursällskapet i Finland -seuran usean vuoden yhteistyönä on koottu arkistoalan asiantuntijoiden artikkelikokoelma, jossa opastetaan käytännönläheisesti huolehtimaan arkistoista ja säilyttämään tieto toiminnasta myös jälkipolville. Hyvin hoidettu arkisto on helpompi hallita ja vie vähemmän tilaa kuin sekava mappikasa tai paperipinkka.

TIEDEKIRJA (Kirkkokatu 14, Helsinki) www.tsv.fi tiedekirja@tsv.fi

Sisällysluettelo

Historian valta	3
Uusi kunniajäsen ja muita Seuran uutisia	6
Otteita Suomen Historiallisen Seuran toimintasuunnitelmasta v.2004	8
Mitä on ”tilinteko menneisyyden kanssa”?	10
Anninkaisesta alkaen – Kansallisbiografian naiset	13
Toiminnanjohtajan tervehdys	16

Historian päivien näyttelystä Tukholman Riksarkivetissa oleva 1600-luvun kartta. Kuva: Kotkan AV keskus. <http://kartat.kotka.fi/>